

Сергій Шаправський
Острог (Україна)

РОЛЬ РЕЛІГІЇ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В ІСТОРІОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ М. ГРУШЕВСЬКОГО

Дослідження релігієзнавчої спадщини видатного українського історика, історіософа, громадсько-політичного діяча Михайла Грушевського є складовою частиною формування цілісної картини історії релігієзнавчої думки в Україні. Науковий доробок вченого охоплює, практично, увесь пласт історії України від найдавніших часів і до поч. ХХ ст. Аналізуючи суспільно-політичні трансформації, які мали місце у вітчизняній історії М. Грушевський відводив релігії одне з системоутворюючих місць у становленні української нації.

Особливість вітчизняної релігійної системи полягає, на думку вченого, у розумінні світу через віру в надприродне, в основі якої постають такі морально-ціннісні орієнтири як любов, духовність, доброта, толерантність, солідарність тощо. Саме зазначені принципи притаманні для українців і є наслідком тисячолітніх суспільно-політичних та культурних трансформаційних процесів.

М. Грушевський доводить, що через релігійність особа отримує можливість знайти своє місце у світі, поступово усвідомлюючи і розуміючи вищий сенс буття. Аналізуючи наукову спадщину вченого, можна дійти висновку, що у його розумінні релігія є продуктом етнічної ментальності; виявом культури окремого етносу і одночасно її носієм.

Вчений виокремлює ряд функцій релігії, основними з яких можна вважати соціальну, культуротворчу, трансляційну, гуманістичну, ідентифікаційну, сутнісну та ін. Зазначені функції можуть взаємопереплітатися, взаємовиключатися або взаємодоповнювати одна одну. Так, вчений доводить, що соціальне становище різних

верств суспільства зумовлює особливості їх релігійності. Крім того, релігія може виконувати протилежні за своєю сутністю соціальні функції: з одного боку представляти існуючий соціальний стан як прояв «божого промислу», а з іншого боку, при потребі, може акивно виступати з критикою будь-яких еволюційних проявів в суспільстві, таким чином гальмуючи цивілізаційний поступ.

Власне, релігія лягла в основу формування генокоду українського народу у новітній час і, відповідно до поглядів М. Грушевського, представлена у вигляді т. зв. українського християнства, що постало як система взаємопроникних та взаємозалежних споріднених елементів магічно-натуралістичної, християнської і нехристиянської релігій. М. Грушевський стверджує, що остаточний процес формування основ «українського християнства» був закладений у XIV–XVII ст. Вчений доводить, що втрата української державності спричинила перехід вітчизняної політичної еліти на нижчий соціальний щабель. Намагаючись зберегти власну самоідентифікацію українська еліта зорієнтувалася на збереження свого впливу через поширення християнства серед народних мас, виступаючи, таким чином, суб'єктом нової релігійності, яка, зрештою, і отримала назву «українське християнство». Саме зазначені процеси і надали змогу зберегти національну самосвідомість та не втратити українську ідентичність впродовж багатьох століть.

Список основних джерел та літератури:

1. Богдашина О. Методика історичних досліджень М. С. Грушевського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/v37/v37-1-02.pdf>.

2. Будз В. Соціально-філософські погляди М. Грушевського: футурологічний аспект : монографія / В. Будз. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003.

3. Грушевський М. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / М. Грушевський. – К. : Наук. думка, 1991–1997. – Т. 1–11; кн. 1–12.

4. Домбровський О. Процес розвитку релігійної думки в інтерпретації Михайла Грушевського / О. Домбровський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Dombrovskiyi_Oleksandr/Protse_

---

rozvytku_relihiinoi_dumky_v_interpretatsii_Mykhaila_Hrushevskoho_Sposterezhennia_i_rozdumy.pdf.

5. Кондратик О. Концепція українського християнства М. Грушевського / О. Кондратик // Християнство і культура. – К. ; Тернопіль, 1998.

6. Тарабан В. Погляди М. С. Грушевського на історичний процес / В. Тарабан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Arnia/2008_612/39.pdf.